

DR. ALMÁSI BALÁZS

Nagytétény – tiszta lappal

A közhasználatú szabadter hálózat megújítása
történeti környezetben

DLA disszertáció
2014

Tézisek

Az értekezés tárgya Nagytétény történeti központja rehabilitációjának bemutatása, illetve a konkrét tapasztalatok alapján általános érvényű következtetések megfogalmazása a közhasználatú szabadterek megújításával kapcsolatban. A rövid történeti áttekintés és a tervezési folyamat ismertetése után arra keresem a választ, hogy tervezőként hogyan viszonyuljunk egy történeti környezet rehabilitációjakor a szabadterekhez. Milyen eszközök állnak rendelkezésre, és melyeket alkalmazhatjuk ezek közül? Meddig terjednek a tervezői szabadság, a tervezői ego határai? Hol és milyen mértékben exponálhatja magát, s mikor kell visszavonulót fújni? Végezetül a terv utóéletét végigkísérve elemezni és értékelni kell a kivitelezés folyamatát, valamint az átadott szabadterek használatából, a használói visszajelzésekből, reakciókból leszűrhető tanulságok megfogalmazásán keresztül a későbbi alkotások létrehozásánál hasznosítható tapasztalatokat összegeztem.

1. A szabadter fogalmának kiterjesztése

Az emberek többsége idejének nagy részét saját maga „választott börtönében” éli. A jelen pillanatban (itt és most) vajon miben különbözik szobánk, irodánk vagy munkahelyünk egy börtöncellától? Talán kicsit nagyobb, fényesebb, kényelmesebbek a bútorok? Pusztán csak a tudatunk, emlékeink (múlt), hitetik el velünk, hogy bármikor kísétálhatunk (jövő). A szabadság tehát elsősorban pszichés érzet, a megtapasztalt múlt és a jövő képzetének keveréke, amely a jelenben csak egyfajta fikció. Itt és most csak a szabadban érezzük magunk igazán szabadnak. A *szabadter* 2000-ben Jámbor Imre által alkotott fogalmát (*felülről nyitott, az emberi használatra feltárt és alakított külső tér*) kibővítve definiálhatjuk a tájépítészeti szakterület által „használt” komplex térrendszer minden¹ szegmensét tartalmazó térösszletet: vagyis a teret, ahol szabadban érezzük magunkat. **A szabadter** tehát **az időjárás hatásainak kitett tér**.

---

¹ A temperált belső terek – mint például irodaházak, plázák – zöld tereinek nagyon szűk szegmense kivételével.

2. A zöld aránya a szabadterekben

Az épített és a zöld aránya a szabadterekben alapvetően befolyásolja a városiasság érzetének kialakulását. Minél kevesebb a zöldet alkalmazunk, annál erőteljesebben érvényesül a városi karakter. Amennyiben teljesen elveszük a zöldet az adott térből, úgy még erőteljesebb a hatás, azonban ez esetben már felerősödhetnek negatív emocionális tényezők is. A növényzet helyi klímamódosító, vagy pszichikai hatása lényeges szerepet játszik ebben a kérdésben. A növényzet hiányát leginkább akkor érezzük, amikor az építészeti közeg élményszerű intenzitása csökken, vagy kisebb mértékű. Tehát az építészeti környezet „fiaskóit”, hiányosságait, monotonitását, a növényzet megfelelő alkalmazásával orvosolhatjuk, javíthatjuk.

3. A fák hiányának karakterképző hatása

A fák hiánya általában városközponti szabadterek sajátja. Ezekben a terekben a sűrű beépítés, a szűk utcakeresztmetszetek nem biztosítanak elég helyet egy fasor ültetéséhez. Azonban, ha mégis biztosítanak minimálisan többet, éppen csak annyit, hogy egy, vagy két fasort valahogy beszorítsunk, **tudatosan jelezhetjük a városközponti pozíciót a fasor(ok részleges) elhagyásával.**

4. A földszintes zárt sorú beépítés karaktert erősítő fásítása

Földszintes, zárt sorú tipikusan kisvárosias beépítés esetén – amennyiben nincs légvezeték az utcában – a karakter erősítését nagytermetű fák ültetésével érhetjük el. A nagytermetű fák idős korokra karakteres, szép koronát növelnek és a térszervezés, látvány szempontjából az egyik legfontosabb tényező, hogy **a földszintes beépítés fölé tudnak nőni.** Vagyis általában az ereszvonalt felett bontják ki a koronájukat, egyfajta ernyőt képezve az utca felett. **A lombstruktúra** így nem lóg bele a közlekedési úrszelvénybe, s **láttatni engedi a földszinti karakteres üzletsorokat, portákat.**

5. Fásítás falusi környezetben

A porták előtti utca szakaszon, korábban gyakran gyümölcsfákat ültettek, amit az íratlan szabályok szerint nem illett idegeneknek dézsmálni. Így került a falusi utcára a szilva, vagy a kisebb ápolást igénylő egyéb gyümölcsfajok, mint a cseresznye, meggy, körte, dió vagy mandula. A közterületeket üzemeltető önkormányzatok viszont költséghatékony módon igyekeznek csak a minimálisan szükséges fenntartási munkákat elvégezni, ezért gyümölcsével szemtelő fákat nem engednek ültetni. A gyakori légvezetékek miatt csak a kistermetű díszfák jöhetnek számításba. A minden koncepciót nélkülöző vegyes faállomány karaktert gyengítő hatású, mivel a gyakran különböző kontinensekről származó, más-más ökológiai viszonyokhoz alkalmazkodott fajok, a hazai körülményektől erőteljesen eltérő vidékek hangulatát idézik. A túlnemesített vörös, vagy tarka lombú fajták is kerülendők ugyanezen okból. **A rendezett utcakép eléréséhez célszerű tehát egységes fasort terveznünk. A falusi karakter megidézéséhez a legszerencsésebb valamilyen gyümölcsfa díszváltozatát, vagy olyan gyümölcsfát választani, ami kevésbé szemtel.**

6. Gyepfelület alkalmazása városi környezetben

Városi, kisvárosi környezetben a köztereken igen ritkán adódik lehetőség gyepfelületek alkalmazására, mert az intenzív használatnak kitett tereken nem, vagy csak nagyon költségesen tarthatók fenn hosszútávon. Gyepfelületet ezért sűrűn beépített városrészben célszerű minimálisan kiemelni, s lehetőleg nagyobb, egybefüggő felületet egyben tartva exponált pozícióba hozni, s intenzíven fenntartani.

A városias karaktert, indirekt módon (nincs hely), vagy tudatosan **szabályozni tudjuk a gyepvel borított felületek nagyságával. Minél kevesebb a zöld, annál városiasabbnak érezzük a teret** (természetesen figyelembe véve a települési szövet intenzitását). **A gyep tudatos kerülésével lehet könnyen olvasható funkcionális iránymutatást adni a (kis)városi kert és tér eltérő használatáról**, a reprezentációról, vagy épp ellenkezőleg, a csendes meghitt pihenésről.

7. burkolatok alkalmazása hagyományos falusi környezetben

Amikor a hagyományos falu hangulatát szeretnénk burkolatok segítségével megidézni, nehéz helyzetben vagyunk, mivel nincs igazán milyen előképhez nyúlunk. A földutak alkalmazása pedig, kétségkívül anakronisztikus lenne. **Faluhelyen**, ahol az erőforrások (a városokkal ellentétben) korlátozott mértékben állnak csak rendelkezésre, **egyértelműen helyi anyagokat kell használni. Hegyvidéken adódik a helyben, vagy a környéken bányászott kőanyag felhasználási lehetősége. Az Alföldön olyan helyettesítő anyagokat célszerű alkalmazni, amelyek leginkább emlékeztetnek a döngölt föld homogén, de mikro részleteiben változatos képére.**

Kiselemes burkolatok alkalmazásánál a tört (halvány) földszínek, valamint a minimális eltérést mutató, véletlenszerű árnyalatok használata előnyös. A mesterséges hatású rikító, tarka, túlzóan színes, vagy éppen ellenkezőleg, tökéletesen homogén egyöntetű felületű elemek nem célravezetők. A formát illetően, kerülendő a bonyolult, összetett, de ismétlődő mintát követő (egy, vagy kétirányban kapcsolódó) elemek használata. Érdemes egyszerű, négyzetes (ortogonális), esetleg több méretet felölelő változó méretű elem családot alkalmazni. A téglá, mint helyben bányászott agyag alapú termék előnyös, azonban a fényes felületű klinkerek szintén kerülendők.

A monolit anyagok használata kedvező, mivel ezek viszonylag semleges alapsíkot biztosítanak, kiemelve a környező építészeti értékeket. A beton, mint könnyen előállítható burkolat típus, igen jól működik, de ugyanígy a hengerelt aszfalt felület is elfogadható. Azonban az aszfaltnál előtérbe kerül a szegély anyagának kérdése. A nem, vagy alig látható fémszegély, a természetes vágott, vagy inkább hasított (de nem világos) tömbkövek alkalmazása megfelelő, azonban a városi környezetben gyakorta alkalmazott beton „kerti szegély” kerülendő. Az öntött aszfalt, mivel látványa szorosán kötődik a városi környezethez, szintén kerülendő. A szórt burkolat is használható, de csak abban az esetben, ha magas minőségben stabilizálva készül.

8. A hely szellemének megteremtése, vagy erősítése

A hely szellemének megteremtése, vagy erősítése az illeszkedésen alapul. A megfelelően környezetébe illesztett objektum² létrehozza, vagy tovább erősíti a hely szellemét. Minél pontosabb az illeszkedés, annál erősebb a hatás, ízesebb a karakter, az egyedi hangulat. Az illeszkedés persze tagadást, kontrasztképzést is jelenthet, de mindenképp a hely adottságaiból kell kiinduljon. Az illeszkedés két alapvető síkon értelmezhető: a funkcionális váz és az ezt felépítő anyag, vagyis a létrejövő karakter. Mindkét síkon maximálisan törekedni kell a környezetbe illesztésre. Az alkotási folyamatban a fent vázolt két eltérő dimenzió ritkán jelenik meg vegytisztán, gyakran ezek valamilyen elegyű keverékével formáljuk a teret, s a funkció, az ötlet pillanatában már anyagban ölt testet.

9. A tervezői beavatkozás mértéke

Minél ingerszegényebb, monotonabb az építészeti környezet, annál intenzívebb formálás, beavatkozás kell, hogy új identitást adhassunk a helynek, s fordítva: minél intenzívebb az építészeti közeg élményvilága, sűrűbb az intenzitása, annál inkább háttérbe kell vonulnunk, s inkább csak a hely szellemének erősítése, érvényre juttatása, kiemelése a dolgunk. Persze a funkciók pusztán kiszolgálásán túl még ekkor is szükséges valami személyeset bele szőni a környezet alakításába, mert így emberibb, motiváló terek születnek. A történeti környezet, éppen ilyen intenzív közeg.

---

² ez lehet bármilyen építészeti, művészeti alkotás, szabadtér, épület, objekt, installáció stb.